

Національний авіаційний університет
National Aviation University

Жешувський університет
University of Rzeszow

**ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
СВІТОВИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ В
СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

Колективна монографія

**INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES: WORLD
AND DOMESTIC EXPERIENCE OF US IN THE SYSTEM OF
CONTINUING EDUCATION**

Collective Monograph

Київ – Жешув 2022
Kyiv – Rzeszow 2022

УДК 378: 001.895 (02)
I - 665

*Рекомендовано до друку вченою радою Національного авіаційного університету
(протокол № 4 від 22 червня 2022 року)
Recommended for printing by the Academic Council of the National Aviation University (Minutes № 4 from
22 June 2022)*

Рецензенти:

Кочубей Тетяна Дмитрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Гриджук Окана Євгенівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та культурології, Львівський національний лісотехнічний університет України

Ткаченко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи і міжнародних зв'язків, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

I-665 Інноваційні освітні технології: світовий і вітчизняний досвід використання в системі неперервної освіти: монографія / відповідальні редактори Барановська Л.В. (Київ, Україна), Морська Л.І. (Жешув, Республіка Польща). Біла Церква : ТОВ«Білоцерківдрук». 2022. – 341 с.

ISBN 978-617-8219-05-5

У монографії запропоновані матеріали, які висвітлюють досвід вітчизняних і закордонних учених з використання інноваційних освітніх технологій у системі неперервної освіти. Авторами обґрунтовано історичні, теоретичні та методичні засади запровадження інновацій у підготовці фахівців різних освітніх рівнів. Приділена увага аналізу, уточненню дефініцій ключових понять із зазначеної проблеми, введенню нових інноваційно-освітніх, інноваційно-технологічних термінів до наукового обігу. Запропоновано досвід використання інноваційних освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів, фахівців цивільної авіації, військових льотчиків, інженерів, працівників соціономічної сфери. Читача можуть зацікавити наукові положення, практичні і методичні рекомендації учених стосовно розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти, формування в них цифрової компетентності, академічної та мовленнєвої культури дослідника, фахівця; створення індивідуальної освітньої траєкторії в умовах освітньо-інформаційноосередовища закладу вищої освіти. Видання адресоване здобувачам наукових ступенів з педагогіки вищої школи, порівняльної педагогіки; педагогічним і науково-педагогічним працівникам, які забезпечують викладання навчальних курсів з педагогіки вищої школи, з інноваційних освітніх технологій у закладах неперервної освіти.

УДК 378: 001.895 (02)

Відповідальні редактори:

Барановська Л.В. – доктор педагогічних наук, професор, НАУ, м. Київ, Україна

Морська Л.І. - доктор педагогічних наук, професор, Жешувський університет, м. Жешув, Республіка Польща

Редакційна колегія:

Лузік Ельвіра Василівна – доктор педагогічних наук, професор, НАУ

Семиченко Валентина Анатоліївна - доктор психологічних наук, професор, НАУ

Рахманов Віталій Олегович - доктор педагогічних наук, доцент, НАУ

Семенов Олена Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, Сумський ДПУ імені А.С. Макаренка

Ковальчук Василь Іванович - доктор педагогічних наук, професор, Глухівський ДПУ імені Олександра Довженка

Плачинда Тетяна Степанівна - доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія НАУ

Харадзе Єфемія - доктор педагогічних наук, асоційований професор, Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі, Грузія

Фудерер Тетяна - доктор наук з філології, асоційований професор, Загребський університет, Республіка Хорватія

Лутць Давид – доктор філософії, професор, Холі Кросс коледж, Нотр Дам, Індіана, США

ISBN 978-617-8219-05-5

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ, НАУКОВІ УСТАНОВИ

Національний авіаційний університет
Жезувський університет, Республіка Польща
Краківський педагогічний університет, Республіка Польща
Загребський університет, Республіка Хорватія
Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі, Грузія
Глухівський НПУ імені Олександра Довженка, м. Глухів
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир
Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
Київський національний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, м. Київ
Білоцерківський національний аграрний університет
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», м. Бар, Вінницька область

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. Історія, теорія і методологія використання інноваційних технологій в освітній діяльності закладів неперервної освіти.....	7
<i>Ягунов В.В., Бондаренко Т.С.</i> Методологічні основи розуміння педагогічних технологій.....	7
<i>Барановська Л.В., Харадзе Єфемія (Kharadze Ephemia), Фудерер Тетяна (Fuderer Tetyana).</i> Теоретичні та методологічні засади впровадження інноваційних освітніх технологій у підготовку здобувачів вищої освіти.....	22
<i>Morska Liliya, Vavriv Iryna.</i> Pedagogical Deliberation on the Notion of Sustainability of Higher Education Institution	32
<i>Козловська І.М., Якимович Т.Д.</i> Професійна біографія як вид історико-педагогічного дослідження.....	37
<i>Стечкевич О.О.</i> Історико-теоретичний аспект функціонування інтегративних курсів у професійній освіті	51
РОЗДІЛ 2. Вітчизняний і закордонний досвід використання інноваційних освітніх технологій у неперервній освіті	66
<i>Ладогубець Н.В., Лузік Е.В., Семиченко В.А.</i> Результативність освітнього процесу у закладах вищої освіти періоду постпандемії та воєнного стану	66
<i>Кокарева А.М., Хоменко-Семенова Л.О.</i> Креативність як основа інноваційної освітньої діяльності викладача закладу вищої освіти	79
<i>Мороз М.О., Савчук П.Н.</i> Світовий і вітчизняний досвід організації музично-педагогічної підготовки фахівців у системі вищої освіти.....	91
<i>Демченко Н.І., Проскурка Н.М.</i> Міжнародний досвід використання дистанційного навчання у світових моделях університетської освіти	108
<i>Заслужена А.А.</i> Інновації у вищій освіті: швейцарський досвід	114
<i>Журавель Н.В.</i> Вища освіта Австралії: до проблеми компаративного аналізу..	122
<i>Михеєва Т.О.</i> Підготовка іноземних студентів в українських закладах вищої освіти: сучасні виклики та перспективи	128
<i>Szast Mateusz.</i> Types of Singles according to Students from Krakow	137
РОЗДІЛ 3. Інноваційні технології професійно-педагогічної, інклюзивної та мистецької освіти.....	140

<i>Дубасенюк О.А.</i> Інноваційні стратегії у професійно-педагогічній освіті.....	140
<i>Ортинський В.Л., Козловський Ю.М.</i> Інтегративний підхід до інклюзивної та креативної освіти в контексті інноваційної діяльності	153
<i>Сторожук А.І.</i> Інноваційні підходи до вивчення фольклору (народнопісенних надбань) здобувачами освіти педагогічних ЗВО.....	163
<i>Погоріла С.Г., Тимчук І.М.</i> Інноваційні підходи до створення умов формування навичок педагогічної діяльності в магістрів з екології у процесі фахової підготовки.....	183
РОЗДІЛ 4. Інноваційні освітні технології військової, авіаційної та інженерно-технічної освіти	199
<i>Невзоров Р.В., Онипченко П.М., Громико О.В.</i> Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх військових пілотів: вітчизняний і світовий досвід	199
<i>Плачинда Т.С.</i> Формування навичок застосування сучасних педагогічних технологій у майбутніх викладачів авіаційних закладів вищої освіти	210
<i>Смолінчук Л.С., Алпатова О.В., Литвинчук Н.Б.</i> Професійна підготовка педагогів-інструкторів в авіаційних закладах освіти на основі компетентнісного підходу та з використанням інноваційних освітніх технологій	220
<i>Рахманов В.О.</i> Підготовка майбутніх інженерів в умовах освітньо-інформаційного середовища технічного університету	225
РОЗДІЛ 5. Інноваційні освітні технології формування цифрової, мовнокомунікативної компетентностей та вторинної мовної ідентичності.....	238
<i>Ковальчук В.І., Сорока В.В.</i> Застосування інноваційних цифрових технологій у підготовці педагогів для сфери професійної освіти	238
<i>Сімкова І.О.</i> Взаємозв'язок цифрової педагогіки та інноваційних освітніх технологій у неперервній освіті	249
<i>Семенов О.М., Вовк М.П.</i> Технології розвитку мовнокомунікативної компетентності викладачів – дослідників в умовах неформальної освіти	268
<i>Глушаниця Н.В., Тарнавська Т.В.</i> Формування вторинної мовної ідентичності засобами інформаційних технологій у навчанні англійської мови.....	280
РОЗДІЛ 6. Психологічна складова процесу впровадження інноваційних освітніх технологій у систему неперервної освіти.....	291
<i>Семиченко В.А.</i> Формування критичного мислення у майбутніх психологів засобами аналізу наукових текстів.....	291
<i>Балахтар В.В., Онопрієнко-Капустіна Н.В.</i> Розвиток самоефективності майбутніх працівників соціономічних професій.....	318
<i>Павленко Т.В.</i> Робота із сексуальністю в позитивній психотерапії	331

spiritual values. The knowledge of the spiritual heritage acquired by young people during their studies should stimulate the active appeal of young Ukrainians to study the special, truly true historical and spiritual heritage of their people, rooted in folklore (folk art) and preserved in any form at the local level.

Keywords: national-cultural identity, ethnogenesis, ethnic knowledge, historical memory, folklore, spirituality, national education, educational and research practice.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАГІСТРІВ З ЕКОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Погоріла С.Г.

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри славістичної філології, педагогіки і методики викладання, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна
ORCID.ORG/0000-0002-9202-0994

Тимчук І.М.

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри славістичної філології, педагогіки і методики викладання, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна
ORCID.ORG/0000-0001-5018-0458

Складовою екологічної безпеки країни та запорукою її майбутнього є якісна підготовка фахівців екологічної галузі. Шлях до високої екологічної культури суспільства лежить через ефективну екологічну освіту. Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею) повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. З огляду на вимоги сьогодення та кардинальні зміни в освіті, які відбуваються внаслідок її реформ, гостро постає питання щодо формування висококваліфікованого фахівця з екології, до фахової підготовки якого висувається ряд вимог, що реалізуються шляхом виконання певних завдань і надзавдань. Суть перших полягає у створенні умов для засвоєння студентами екологічних знань і формуванні в них практичних навичок та умінь, друге – у розвитку екологічної свідомості, культури, етики, моралі, усвідомлення людиною свого місця в природі, зв'язків зі світом природи і Всесвітом включно. Саме тому підготовка кваліфікованого еколога, який розуміє тенденції розвитку науки, вміє логічно мислити, тобто різнобічно підходити до вивчення кожного явища в природі та суспільстві, досконало знає природу рідного краю – є основним завданням вищої школи і полягає у формуванні цілісної особистості з пріоритетом загальнолюдських цінностей (Тимчук 2010, 5). А це, у свою чергу, потребує зростання якості освітніх послуг, оновлення професійної підготовки та ставить високі вимоги до особистісного фактора викладача ЗВО, вимагаючи ґрунтовності професійних знань на рівні світових стандартів, сформованості педагогічної майстерності, масштабності інтелектуального потенціалу. Заклади вищої освіти покликані виконати соціальне замовлення на підготовку фахівців екологічної галузі відповідно до вимог часу і задовольнити потреби кожного в освіті згідно з Конституцією України для вдосконалення соціальної структури суспільства і розвитку особистості.

1. Аналіз та узагальнення результатів наукових досліджень проблеми

Питання професійно-педагогічної підготовки є досить складним та багатограним, про що свідчать результати численних досліджень учених. Вивченню окремих питань професійно-педагогічної підготовки присвячені праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених. Так, проблеми особистості викладача вищої школи та його педагогічної діяльності, досліджували Л. Барановська, В. Бобрицька, О. Гура, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Євтух, О. Дубасенюк, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна та інші. Проблему методичного та психолого-педагогічного супроводу науково-педагогічної діяльності досліджували Л. Барановська, О. Дубасенюк, О. Бережко, В. Ковальчук, Л. Морська, А. Сбруєва, О. Семенов та інші вчені.

Учених цікавлять проблеми формування майбутнього фахівця у ЗВО. Особливу увагу у формуванні конкурентоспроможного фахівця американські вчені А. Еббот, Дж. Мійершеймер, Р. Піппін приділяють комплексу когнітивних умінь і навичок, які сприяють кар'єрному та професійному зростанню. Т. Уільямс вважає, що конкурентоспроможним на ринку праці буде фахівець, якому притаманні: високий рівень базових знань, гнучкість мисленневих процесів, готовність до навчання протягом життя та володіння навичками спілкування, зокрема професійного (Williams 2005, 356–371).

Проблема екологічної освіти висвітлюється в численних працях науковців. Її концептуальні, філософські та історичні аспекти знайшли відображення у працях Г. Білявського, В. Вербицького, С. Деребо, М. Дробнохода, І. Костицької, В. Крисаченка, Н. Пустовіт, В. Скребця, М. Хилька, В. Червонецького, С. Ясвіна та ін. Екологічній освіті дітей та молоді присвятили свої дослідження П. Бачинський, Л. Білик, Г. Білецька, Н. Грейда, С. Кравченко, М. Колесник, Н. Левчук, Л. Лук'янова, О. Мітрясова, Н. Магура, Н. Негруца, Г. Пустовіт, О. Тепла, М. Швед та ін. Проблему підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників до здійснення екологічної освіти досліджували О. Біда, І. Котенева, Т. Нінова, С. Совгіра, В. Танська, Г. Тарасенко, О. Чернікова, Е. Флешар. Аспекти формування екологічної культури знайшли відображення у працях Т. Вайди, С. Іващенко, Н. Єфіменко, О. Король, С. Лебідь, О. Матеюк, О. Пруцакової, Н. Ясінської.

2. Обґрунтування доцільності створення умов для формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології в процесі фахової підготовки

Забезпечення високого рівня викладання дисциплін екологічного циклу значною мірою зумовлюється продуктивністю діяльності суб'єкта цього процесу – викладача. Система професійно-педагогічної підготовки, яка існує сьогодні, не забезпечує належної готовності випускників магістратури до практичної педагогічної діяльності у ЗВО. Оскільки випускники магістратури, які викладають дисципліни циклу професійної підготовки не володіють необхідним методичним інструментарієм, що забезпечує процес навчання та робить його більш успішним. У процесі трудової діяльності магістр з екології стикається з проблемами не тільки професійного, а й психолого-педагогічного характеру через відсутність теоретичної педагогічної бази щодо принципів, змісту, методів, прийомів та форм організації освітнього процесу. Молодий викладач дисциплін екологічної галузі, який отримав основні знання під час навчання у закладі вищої освіти, потребує немало часу для адаптації до умов професійно-педагогічної діяльності. У наявній системі підготовки магістрів з екології у ЗВО зроблено акценти на професійній складовій навчання, де знання, уміння і навички є критерієм успішності навчання та результативності їх професійної підготовки. Водночас, з огляду на євроінтеграційні процеси, висувається вимога щодо поглиблення індивідуалізації навчання, що зумовлює потребу формування в магістрів з екології системи знань про специфіку організації освітнього процесу, індивідуально-психологічні та вікові особливості студентської молоді, яка у майбутньому стане об'єктом їхньої професійно-педагогічної діяльності.

Перехід вищої школи до ступеневого навчання передбачає розроблення змісту, форм і методів педагогічної підготовки магістрів, які в майбутньому поновлять склад науковців з різних галузей науки та викладацький корпус ЗВО (Вітвицька 2005). Про важливість цього завдання наголошується і в Національній доктрині розвитку освіти : «Держава повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку..., конкурентоспроможних на ринку праці (Національна доктрина розвитку освіти 2002, 12). Магістр, відповідно до ст.5 Закону України « Про вищу освіту», це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми (Закон України «Про вищу освіту»). Відповідно до Національної рамки кваліфікацій, кваліфікаційний рівень магістра відповідає 7 рівню Національної рамки кваліфікацій та другому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти і має такі характеристики: зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів (Постанова Кабінету Міністрів України 2011).

Статтею 55 чинного Закону України «Про вищу освіту» також визначено, що «Посади науково-педагогічних працівників можуть обіймати особи, які мають наукові ступені або вчені звання, а також особи, які мають вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за відповідною спеціальністю» (Закон України «Про вищу освіту» 2014). Виходячи з класифікації типів професій, запропонованих Є.О. Климовим, професія викладача дисциплін екологічного циклу належить до групи професій, що одночасно функціонують у двох різних системах: «людина-природа» та «людина-людина». У майбутньому випускник магістратури з екології може (відповідно до Закону України «Про вищу освіту») займатися педагогічною діяльністю. Така діяльність є різновидом професійної діяльності. Однією з функцій його майбутньої професійної діяльності є навчально-методична, що, у свою чергу, зумовлює необхідність формування навичок педагогічної діяльності та обґрунтування необхідних психолого-педагогічних умов для підвищення ефективності цієї підготовки.

Формування навичок педагогічної діяльності магістрів з екології у процесі їхньої фахової підготовки передбачає засвоєння систематичних знань з цього профілю, набуття необхідних умінь і навичок для практичної професійної діяльності й виховання на основі світогляду і професійних якостей, серед яких надважливі є екологічна свідомість, екологічне мислення, екологічні цінності та екологічна культура. Важливою у формуванні навичок педагогічної діяльності є також гуманістична спрямованість особистості майбутнього педагога, яка полягає у ставленні до студента як до найвищої цінності, визнанні його права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв своїх здібностей (Baranovska 2020)

Складовими арсеналу впливу викладача на студента, на нашу думку, мають бути високий рівень педагогічної культури, наявність мотивації щодо активної співпраці, співтворчості викладача зі студентом, здібність до об'єднання розумової та практичної діяльності студентів, уміння з організації їхньої самостійної роботи і здійснення контролю за її виконанням; володіння інноваційними технологіями створення організаційно-методичного та матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу. Магістри з екології мають оволодіти всіма тонкощами педагогіки і психології вищої школи, щоб уміти творчо керувати освітнім процесом, переконливо доносити зміст науки, її професійну спрямованість. Формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології – це цілеспрямований динамічний процес формування магістрів як науково-педагогічних працівників, здатних до викладання дисциплін фахового спрямування, керівництва дослідницькою діяльністю студентів та проведення науково-пошукової роботи.

3. Стан професійно-педагогічної підготовки магістрів з екології у закладах вищої освіти

Дослідження проблеми з визначення умов формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології в процесі їхньої фахової підготовки зумовило необхідність виявлення стану їхньої професійно-

педагогічної підготовки в умовах навчання у закладі вищої освіти (Білоцерківський національний аграрний університет). Для реалізації цієї мети було виокремлено такі завдання :

- виявлення ставлення студентів до якості професійно-педагогічної підготовки фахівців з екології;
- визначення складових успішності професійно-педагогічної діяльності;
- виявлення основних проблем у професійно-педагогічній діяльності викладачів дисциплін екологічної галузі;
- окреслення основних напрямів, засобів вдосконалення професійно-педагогічної підготовки магістрів.

Нами були розроблені відкриті анкети для студентів магістратури. Анкетуванням було охоплено 24 магістри (першого та другого років навчання) спеціальності «Екологія та охорона навколишнього середовища». Анкета для студентів складалася з 11 запитань. Зміст першого запитання передбачав з'ясування особливостей професії НПП. 85% респондентів дану професію віднесли до типу «людина-людина», виокремивши в ній найбільш професійно важливі якості гуманність та комунікативність: «викладач повинен володіти мистецтвом спілкування, вміти знайти індивідуальний підхід до студентів»; «він повинен мати розвинені навички спілкування з великою кількістю людей, добре знати психологію»; «викладач повинен бути людяним, високоморальним, бути взірцем для наслідування». 15% респондентів зустрілися з труднощами при визначенні типу професії, однак вказали на такі фахово важливі характеристики викладача ЗВО: «викладач повинен мати ораторські навички та відрізнятися толерантністю»; «з терпінням ставитися до студентів»; «знати основні закони психології і педагогіки»; «добре знати свій предмет»; «викладач повинен бути справедливим і рівним у стосунках зі студентами». Водночас до професійного портрета викладача ЗВО включено здатність знаходити індивідуальний підхід до студентів, що є неможливим без ґрунтовних психологічних знань; толерантність, об'єктивність в оцінках та судженнях, що є значимим доповненням до комунікативного ядра педагога, здатного співпрацювати зі студентами з використанням особистісно розвивальних технологій. ґрунтовність знань змісту дисциплін, які викладаються НПП, є змістовим компонентом вимог до його професійності.

Друге запитання стосувалося визначення стилів педагогічної взаємодії у системі вищої професійної освіти. Студенти були однаковими щодо визначення ліберального, демократичного та авторитарного стилів педагогічної співпраці, однак при їх ідентифікації використовували різні психолого-соціологічні класифікації; так авторитарний стиль в окремих анкетах названо тоталітарним, диктаторським, повчальним; демократичний – колегіальним, довірливим, товариським; ліберальний – дозволяючим, стилем потурання, безсистемним. 5% респондентів здійснили характеристику стилів, не називаючи їх. Задекларувавши демократичний стиль, вони зазначили, що: «він виявляється, коли студент вільно спілкується з викладачем і може висловити свою думку», «коли наявні дружні стосунки, підтримка та розуміння»; про авторитарного педагога свідчить така відповідь: «викладач вказує, як і що робити, не даючи студентам проявити власну ініціативу», «є викладачі, яких студенти бояться»; ліберальний педагог «невпевнений», «безініціативний та нерішучий». Аналіз відповідей студентів на друге питання засвідчив ґрунтовність їхніх знань про стилі педагогічної діяльності, що, на нашу думку, є результатом вивчення дисциплін управлінського циклу і здатністю респондентів екстраполювати їх на сферу науково-педагогічної діяльності (91%).

Третє запитання анкети стосувалося особистості викладача та його значення в педагогічній діяльності. 94% опитаних вказали на значимість впливу особистісних характеристик викладача на ефективність педагогічної діяльності: «від особистості викладача залежить, чи із задоволенням студенти відвідують його заняття»; «особистість викладача є ключовим елементом педагогічної діяльності»; «якщо викладач – творча особистість, то його заняття будуть цікавими і різноманітними»; «комунікабельний викладач завжди знайде спільну мову зі студентами, що є важливим чинником педагогічної діяльності»; «якщо викладач у знаннях вимогливий до себе, то тільки тоді він може вимагати їх наявності в інших»; «вміння викладачем встановлювати контакт із аудиторією відіграє важливе значення в педагогічній діяльності»; «особистість викладача має велике значення, бо він навчає і подає приклад». 6% студентів не дали чіткої відповіді на поставлене запитання. Таким чином, відповіді студентів на запитання анкети засвідчили вагомість особистісного впливу викладача на особистість студента. Вони включили до ядра його особистості такі складові, як креативність, вимогливість до себе та інших, здатність до встановлення контакту.

Наступне питання анкети передбачало з'ясування, від чого залежить авторитет викладача. 75% студентів вказали, що авторитет викладача залежить від наявності в нього фахової компетентності, умінь знаходити спільну мову зі студентами, здатності підтримувати увагу аудиторії, що дозволяє уникати проблем з дисципліною під час занять: «авторитет викладача залежить від професіоналізму», «від глибини знань дисципліни, що викладається та розвиненості професійних навичок», «від умінь зацікавити аудиторію». Комунікативні здібності науково-педагогічного працівника визначені складовою його авторитету: «від того, як викладач зарекомендує себе на першому занятті», «від стилю спілкування і вміння знайти підхід до студента», «від культури спілкування зі студентами» залежить його авторитет: 20% студентів важливими передумовами збереження авторитету НПП вважають самоповагу, адекватність його самооцінки. «Авторитет залежить від характеру особистості», «від ставлення до своєї роботи», «від особистих людських якостей». 5% студентів зазначили, що авторитету викладачеві додають наявність досвіду практичної діяльності та наукового ступеня.

Відповідаючи на п'яте питання анкети, студенти з'ясували підгрунтя педагогічної майстерності викладача. 25% опитаних дали відповідь, що основою педагогічної майстерності викладача вищої школи є ґрунтовні знання (з фаху, дисциплін, котрі викладає); 27% - практичний досвід та вміння спілкуватися («досвід та вміння спілкуватися», «майстерність – досвід», «основою педагогічної майстерності викладача є культура мовлення, добрі манери, уміння спілкуватися з студентами»). 13 % респондентів вважають, що «майстерність педагога залежить від уміння зацікавити аудиторію»; 5% студентів основою педагогічної майстерності вважають самоосвіту («здатність до постійного вдосконалення власної методики викладання»). 10% студентів стверджують, що в основі педагогічної майстерності лежить здатність встановлювати індивідуальний підхід до студентів; 20% студентів визначальними складниками педагогічної майстерності викладача вважають його ораторські здібності, де головним є вміння передати матеріал аудиторії. Аналізуючи причини психологічних бар'єрів, що виникають під час спілкування викладачів зі студентами та частоту їх виникнення, 40% респондентів відповіли, що не стикалися з такою проблемою; 10% опитаних зазначили, що були свідками того, що бар'єри між викладачем і студентом виникають дуже рідко і переважно через пропуски останнім занять чи через відсутність знань з дисципліни, яку викладає педагог. Однак 50% опитаних відчули труднощі у спілкуванні з викладачами, що дозволило їм виокремити такі причини виникнення комунікативних бар'єрів: авторитарний стиль педагогічної діяльності, необ'єктивність оцінювання навчальних досягнень студентів; упередженість викладача у ставленні до студентів, відсутність взаєморозуміння. Тобто, на думку студентів, основними причинами виникнення комунікативних бар'єрів є неспроможність викладача встановлювати паритетний діалог зі студентом та об'єктивно оцінювати його досягнення. Більшість опитаних не змогли дати об'єктивної відповіді на питання, що ж є причиною виникнення бар'єрів у спілкуванні викладача і студентів. Значна кількість студентів на дане питання дали поверхові відповіді, що свідчить про неспроможність з'ясування причин педагогічних бар'єрів та відсутність спеціальних комунікативних знань та знань щодо специфіки педагогічної діяльності.

На питання, що собою являє підготовка викладача, студенти дали надзвичайно лаконічні відповіді: 30% студентів вважають, що підготовка викладача має здійснюватися у ЗВО і бути спрямованою на отримання знань з дисциплін, які викладатиме («щоб бути готовим до викладання, треба добре знати свій предмет», «викладач повинен отримати певну освіту»); 20% студентів зазначили необхідність поліпшення підготовки викладачів, постійного вдосконалення знань та самоосвіти («потрібно постійно самовдосконалюватись»); 10% студентів у своїх відповідях вказали на необхідність володіння науково-педагогічними працівниками знаннями з психології та педагогіки. Таким чином, студенти зацікавлені у підвищенні рівня професійної підготовки викладача вищої школи, основними напрямками її вдосконалення вважають: ґрунтовність теоретичної підготовки у ЗВО, її зорієнтованість на зміст дисциплін, які передбачається викладати; - самоосвіту та самовдосконалення; спеціальну психолого-педагогічну підготовку.

Більшість опитаних (85%) недоліками в підготовці викладачів у непедагогічному ЗВО вважають недостатнє володіння викладачами методикою викладання та невміння долати бар'єри у спілкуванні зі студентами («викладачі інколи не розуміють студентів», «не завжди заняття проводяться за правилами», «не вміють спілкуватися зі студентами», «незрозуміло пояснюють матеріал»). 15% респондентів не дали чіткої відповіді на поставлене питання. Аналіз відповідей студентів на дане питання анкети засвідчив доцільність психологічного та методичного вдосконалення підготовки викладачів непедагогічних ЗВО.

Комунікативна складова є обов'язковим компонентом педагогічної діяльності. Однак, з'ясовуючи, які існують моделі спілкування викладача зі студентами, 25% респондентів не змогли дати їм назву, лише охарактеризували кілька моделей педагогічної взаємодії: «викладач лише подає матеріал, не спілкуючись зі студентами», «Деякі викладачі зневажливо і зверхньо ставляться до студентів», «Викладач ставить себе набагато вище від студента», «Невпевненість у своїх діях і прийнятті рішень», «Деякі викладачі довго сумніваються, чи правильно оцінили студента». На питання, які індивідуальні особливості повинен мати майбутній викладач, щоб бути готовим до педагогічної діяльності, 45% студентів відповіли, що важливими є вміння спілкуватися з оточуючими та високі моральні якості педагога («відкритість», «комунікабельність», «володіння собою», «вміння контролювати свої емоції», «вміння встановлювати контакт з аудиторією», «справедливість», «людяність», «повага до інших», «толерантність»). 25% студентів важливою вважають фахову компетентність («компетентність», «вміння пояснювати», «мати знання зі свого предмета»); 15% студентів сутнісними індивідуальними характеристиками науково-педагогічного працівника вважають «працелюбність», «наполегливість»; 15% - «ораторські здібності», «вміння знайти контакт з аудиторією».

Загалом у студентів наявні уявлення про певні якості викладачів вищої школи, однак вони здебільшого стосуються особистісних характеристик, поза увагою респондентів залишились індивідуальні здібності, індивідуальний стиль діяльності викладачів вищої школи. Негативними рисами поведінки сучасних викладачів 33% студентів вважають упередженість, зверхність та несправедливість («ставлять себе вище інших», «несправедливо оцінюють»); 20% респондентів стверджують, що викладачі часто бувають необ'єктивними в оцінюванні. Результати відповідей на останнє питання анкети можна вважати наближеними до достовірних, оскільки вони співпадають за змістом і спрямованістю з відповідями й на інші запитання, які стосувалися моделей педагогічної взаємодії, стилів педагогічного спілкування та ін. Позитивними рисами сучасних викладачів студенти вважають їхню здатність використовувати новітні

інформаційні технології («використовують електронні носії», «вільно володіють ПК та працюють в мережі «Інтернет», «пропонують завдання для самостійної роботи з використанням сайтів, електронної пошти»).

Аналіз проведення анкетування зі студентами свідчить про розуміння більшістю студентів-магістрантів відповідальності та важливості ролі науково-педагогічних працівників як у напрямі їхнього професійного, так і особистісного зростання. Респонденти ґрунтовно аналізують проблеми, пов'язані із процесом підготовки науково-педагогічних працівників у системі вищої освіти, викладання ними навчальних дисциплін та встановлення контакту у педагогічній взаємодії. Вони одностайні щодо необхідності іншої спеціальної підготовки. Однак брак спеціальних психолого-педагогічних, методичних знань спричинив поверховість відповідей студентів щодо складових особистісного та професійного портрета науково-педагогічного працівника, щодо ролі самого студента в навчально-виховному процесі, щодо вибору педагогічно доцільних стратегій співпраці з об'єктами навчальної діяльності (Погоріла 2012, 150). Усе зазначене дає підстави стверджувати повною мірою про психологічну готовність магістрів з екології щодо набуття спеціальних знань та умінь і досвіду для участі в педагогічному процесі ЗВО в майбутньому в ролі його об'єктів. Отримані результати зумовили необхідність визначення інноваційних підходів для створення умов формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки.

Мета нашої подальшої роботи полягала в теоретичному обґрунтуванні та використанні інноваційного підходу до визначення умов, за яких успішно відбуватиметься формування навичок педагогічної діяльності в магістрів з екології у процесі їхньої фахової підготовки. Стан готовності до професійно-педагогічної діяльності обумовлений, переважно, тими конкретними умовами у яких він формується. Готовність магістрів з екології до виконання обов'язків викладача фахових дисциплін залежатиме від ефективності створених умов для формування навичок педагогічної діяльності.

4. Умови формування навичок педагогічної діяльності в магістрів з екології

У загальному сенсі поняття «умови» вчені визначають як обставини, за яких відбувається або від яких залежить що-небудь, як правила, що встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як відображення відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує; як обставину чи обстановку, що сприяє розвитку або гальмуванню явища, процесу (Хоменко 2003, 11). Педагогічні умови – це необхідні та достатні обставини, від яких залежить ефективність освітнього процесу, вони є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення мети професійної підготовки майбутніх економістів до викладацької діяльності; впливають на ефективність оволодіння студентами знаннями, розвиток їх пізнавальної самостійності та навчально-пізнавальних умінь (Бондар 2001).

Узагальнюючи викладене вище, вважаємо, що педагогічні умови – це ті особливості організації освітнього процесу у ЗВО, що забезпечують цілісність становлення і формування магістрів з екології як майбутніх викладачів, сприяють їхньому всебічному і гармонійному розвитку. Під педагогічними умовами формування навичок педагогічної діяльності в магістрів з екології ми розуміємо спеціально створені обставини, що ефективно впливають на формування студентів як науково-педагогічних працівників і дають їм можливість отримати необхідні знання, сформувати відповідні уміння, навички та професійно важливі якості (Погоріла 2014, 59).

Результати аналізу педагогічних досліджень дають змогу стверджувати, що переважна більшість дослідників вбачають успішну підготовку майбутніх фахівців до професійно-педагогічної діяльності за таких умов: формування майбутніх фахівців на основі інтеграції змісту психолого-педагогічних і спеціально-предметних дисциплін; організаційно-методичне забезпечення рефлексивного ставлення студентів до професійної діяльності; становлення суб'єктної позиції майбутніх фахівців у процесі підготовки до професійної діяльності (Лісниченко 2011, 9); забезпечення контекстного підходу; формування позитивної навчальної мотивації студентів; актуалізація професійного зростання майбутнього викладача, сформованість комунікативної компетентності, вдосконалення професійно важливих якостей (Жигло 2006); оптимальне використання елементів проблемного навчання як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, стимулювання творчих здібностей студентів на основі нових інформаційних технологій, вияв пізнавальної самостійності студентів у розв'язанні навчальних завдань; використання інноваційних технологій навчання, індивідуальний підхід до студентів; формування в студентів стійкої внутрішньої мотивації щодо професійного спілкування на основі усвідомлення його значущості для професії; організація діалогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу шляхом застосування інтерактивних форм і методів навчання; моделювання в процесі навчання ситуацій майбутнього професійного спілкування; використання психолого-педагогічних тренінгів під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

З огляду на зазначене, нами було визначено, що формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки буде ефективною за таких педагогічних умов: зорієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на підготовку магістрів з екології до професійно-педагогічної діяльності; вмотивованість навчальної діяльності магістрів на оволодіння педагогічним фахом; поєднання педагогічних та психологічних складових змісту підготовки магістрів з екології, інноваційні підходи до використання форм організації, методів навчання, спрямованих на формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки.

Найважливішою з них для формування майбутнього викладача екологічних дисциплін, на нашу думку, є зорієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на підготовку магістрів з екології до професійно-педагогічної діяльності. Майбутні викладачі матимуть справу з педагогічною діяльністю, яка є одним із різновидів професійної, а тому у своєму дослідженні ми використовуємо поняття «професійно-педагогічна діяльність». Педагогічна діяльність – це процес взаємодії людей, результатом якої є особистість, що оволоділа певною частиною суспільної культури, здатна до подальшого саморозвитку. Л. Барановська трактує педагогічну діяльність як різновид професійної діяльності, в якій наявні суб'єкт, об'єкт, мета, процес діяльності та її результат. У професійній діяльності, різновидом якої є педагогічна, об'єкт та мета задаються ззовні, вони зумовлені потребами суспільства. Педагогічна діяльність як один із видів професійної діяльності може бути представлена через змістову характеристику її компонентів: мета (формування особистості вихованця); суб'єкт (викладач, колектив науково-педагогічних працівників); об'єкт (студент, викладачі-колеги); сукупність дій та операцій, за допомогою яких реалізується діяльність (способи, прийоми впливу педагога на студентів); результати діяльності (рівень сформованості необхідних властивостей вихованців, відповідних знань, умінь та навичок) (Барановська 2004, 56).

Аналізуючи структуру педагогічної діяльності, акцентуємо увагу на змісті її складових. Так, мета педагогічного впливу завжди планується як певні ефекти просування, зміни особистості вихованця. Педагог прагне сформувати «внутрішні основи»: знання, переконання, методи, дії, необхідні для подальшого самостійного керування студентом своєю майбутньою діяльністю. Педагогічні цілі представляють певну ієрархічну систему: вихідні (загальні) – визначають спрямованість певної системи освіти; вони втілюються у конструктивних, які визначають способи і характер досягнення вихідних цілей за певних умов. Такі цілі зумовлюють рівень розвитку знань, умінь, навичок, сформованість певних рис особистості на конкретному етапі освіти. Наявні й оперативні педагогічні цілі (займають найнижче місце в ієрархії цілей): це діяльність стосовно різноманітних педагогічних ситуацій, з якими має справу педагог-практик (Педагогічна 1997, 17).

У сфері вищої професійної освіти, зокрема представленої ЗВО 3-4 рівнів акредитації, таку діяльність називають науково-педагогічною. Це висококваліфікована розумова праця щодо підготовки фахівців вищої кваліфікації з усіх галузей, а також щодо формування особистості студента. Результативність такої діяльності зумовлюється успішністю реалізації науково-педагогічним працівником таких функцій, як:

- управлінська (керування процесами навчання, виховання, розвитку й професійної підготовки кожного студента);
- продукування (проведення наукових досліджень, упровадження їх результатів у практику, навчальний процес; підготовка навчального та методичного забезпечення фахового навчання студента, участь у наукових, навчально-методичних заходах різного рівня);
- трансформаційна (перетворення учіння студентів на акт неперервного індивідуального пізнання; знань і навичок – у професійні вміння, поглядів, ідей – у переконання; звичок - у стійкі риси характеру; знань і поглядів – у громадянську позицію);
- спонукальна (постійне стимулювання студентів до оволодіння знаннями, самостійної пізнавальної активності; формування мотивації досягнень та успіху в майбутній професійній діяльності);
- розвивальна (забезпечує постійно духовний, інтелектуальний, фізичний, естетичний, психологічний, професійний розвиток студентів, їхні особистісні якості; створює сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу студента, його саморозкриття та самоутвердження) (Ортинський 2009, 21).
- соціалізації (має сприяти адаптації студентів до умов ВНЗ – нового для них соціального середовища; залучати їх до духовного, соціального, економічного, професійного сприйняття суспільства);
- виховна (під час навчально-виховного процесу формує у студентів світоглядні позиції, ціннісні орієнтації, моральні якості, вищі почуття, позитивні норми поведінки);
- прогностична (передбачає ближні й віддалені цілі майбутньої професійної діяльності, здійснює планування завдань щодо розвитку та професійної підготовки студентів на різних етапах навчання; завчасно передбачає форми, методи і засоби ефективного впливу на студентів залежно від рівня їх зрілості та сформованості);
- корегуюча (завданням є зміна стилю поведінки та учіння студентів, їхніх поглядів, переконань, принципів, норм, ставлень до процесу учіння, до громадського обов'язку, суспільства, себе, інших людей; особистісних якостей студентів);
- культурологічна (є носієм загальної, національної, педагогічної культури, що свідчить про сформованість його світогляду, національної самосвідомості, педагогічної етики, духовно-моральних цінностей, завдяки чому він може бути гідним зразком для наслідування студентами).

В умовах професійної підготовки студент є не лише об'єктом, а й суб'єктом педагогічної діяльності, адже педагогічний процес передбачає самовиховання, самонавчання та самовдосконалення особистості. У закладах вищої освіти мають бути створені умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих фахівцях. Від рівня професійної майстерності викладачів залежить результат фахової підготовки студентів та ефективність їхнього особистісного зростання. Саме тому Законом України «Про вищу освіту» передбачені певні обов'язки науково-педагогічних працівників: постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію; забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої

програми відповідної спеціальності; додержуватися норм педагогічної етики, моралі; поважати гідність осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах (Закон України «Про вищу освіту»).

Досвідчений педагог володіє уміннями майстерно організовувати педагогічну взаємодію зі студентами. Професіональне спілкування забезпечує через викладача передачу студентам людської культури, допомагає засвоєнню знань, сприяє становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками, забезпечує формування власної гідності студента. Основними компонентами педагогічного спілкування є створення атмосфери взаємної довіри, поваги, високої взаємної вимогливості; формування спільних цілей та інтересів. Науково-педагогічний працівник, незалежно від дисципліни, яку він викладає, має дбати про формування в студентів умінь та навичок професійного спілкування. Особливо, коли мова йде про підготовку майбутніх педагогів. Розвитку навичок професійного спілкування сприяє використання елементів театральної педагогіки, вони можуть бути корисними для вироблення вміння у студентів аналізувати внутрішній стан людини, відтворений художником, співвідносити свої відчуття зі спогадами автора твору. Освоєння елементів театральної педагогіки може допомогти викладачеві пізнати самого себе, контролювати свої психічні і фізичні стани, домагаючись їх єдності, формує професійні вміння, навички і звички, зумовлює вияв творчої емоційно – почуттєвої природи педагога. Впливаючи своїми думками та почуттями, педагог викликає у студентів глибокі переживання, формує багатство їх моральних, інтелектуальних та естетичних почуттів. Ефективність діяльності викладача значною мірою залежить від цілеспрямованості, дисциплінованості та організованості у своїх діях. Важливою умовою для досягнення успіху у педагогічній діяльності є вміння долати труднощі та бути вимогливим до себе та до інших. Адже тільки людина сильної волі здатна виховати вольову особистість (Погоріла 2014, 66).

Велике значення у педагогічній діяльності відіграють особистісні та професійно важливі властивості самих викладачів, виокремлені Л. Барановською: активна громадянська позиція: сформованість високих моральних якостей; у моральному аспекті педагог має бути таким, яким прагне бачити вихованців, тобто він має бути певним взірцем чеснот; високий рівень ерудиції: ґрунтовність знань з питань філософії, політики, культури, сучасних досягнень науки і техніки; широта особистих інтересів викладача дозволить спрямувати студентів на цікаві справи, допомагати їм в організації змістовного дозвілля; досконале володіння змістом навчальної дисципліни: викладач має бути динамічним у своїх знаннях, активно залучаючи до цього змісту найновіші досягнення науки; знання педагога – не сума засвоєних дисциплін, а особистісно забарвлена усвідомлена система, де є місце власним оцінкам, критичним поглядам; майстерність володіння методикою викладання та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів: що дозволяє педагогічно доцільно організувати навчання студентів, враховуючи їхні вікові, індивідуально-психологічні особливості, знання певний рівень та досвід певної практичної діяльності; знання педагогіки та психології; гуманістична спрямованість: вияв здатності бачити великі завдання у малих справах, спрямованість діяльності викладача на особистість студента, утвердження в нього найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки та взаємодії; це ціннісне ставлення до суб'єктів педагогічної діяльності; розвиненість педагогічних здібностей (Барановська 2013, 154-155).

Н. Мойсеюк найсуттєвішими особистісними якостями педагогічного працівника з точки зору ефективності педагогічної діяльності вважає такі: гуманність; громадянська відповідальність, соціальна активність; справжня інтелігентність – високий рівень розвитку інтелекту, освіченість у галузі предмета викладання, ерудиція, висока культура поведінки; правдивість, справедливість, порядність, чесність, гідність, працьовитість, самовідданість; інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень; любов до предмета, який викладається, потреба в знаннях, у систематичній самоосвіті; здатність до міжособового спілкування, ведення діалогу, переговорів; наявність педагогічного такту, що визначає стиль поведінки викладача, спричиняє упевненість у його доброзичливості, чуйності, доброти та толерантності (Мойсеюк 2007, 141).

Іншою педагогічною умовою ефективного здійснення професійно-педагогічної підготовки майбутніх магістрів з екології є вмотивованість навчальної діяльності магістрів на оволодіння педагогічним фахом. Важливість цієї умови визначається тим, що готовність майбутнього фахівця до викладацької діяльності у вищому навчальному закладі не може бути сформована без мотивації професійного самовдосконалення. Актуалізація професійно-педагогічної мотивації у магістрів цієї спеціальності має бути спрямована на постійне самовдосконалення, самоосвіту, цілеспрямований і вільний вибір, науковий пошук та намагання оволодіти бажаним рівнем професійно-педагогічної діяльності. Сформованість професійно-педагогічної мотивації забезпечить включеність студента в навчальну діяльність, інтерес до її результату. Мотивація є визначальним компонентом організації навчальної діяльності і може бути внутрішньою, що безпосередньо зумовлена змістом навчальної діяльності (інтересом до неї, почуттям задоволення) та охоплює пізнавальні мотиви й мотиви самовдосконалення, або зовнішньою, що залежить від позитивних чинників, пов'язаних із цією діяльністю, та містить соціальні мотиви. Діяльність людини завжди зумовлена не одним, а декількома мотивами, які можуть відігравати домінуючу або побічну роль і бути усвідомлюваними чи неусвідомлювальними. Спрямованість особистості визначається домінуючими мотивами поведінки і діяльності. Залежно від того, які мотиви в діяльності та поведінці відіграють домінуючу роль, О. Степанов, М. Фіцула розрізняють такі види спрямованості: особистісна спрямованість (переважають мотиви, спрямовані на забезпечення особистого благополуччя); колективістська спрямованість (мотивація спрямована на забезпечення успіху в спільній роботі); ділова спрямованість (відображає перевагу мотивів,

породжених діяльністю: інтерес до праці, бажання оволодіти конкретним видом діяльності) (Степанов 2006, 90).

У процесі здійснення професійно-педагогічної підготовки майбутніх магістрів з екології викладачам, на нашу думку, доречно працювати над поглибленням усіх видів спрямованості особистості студентів. Мотивами професійно-педагогічної діяльності є усвідомленість суспільної та індивідуальної значущості обраної справи, наявність особистісних рис педагога, прагнення досягти певного рівня професійного розвитку.

Формуючи науково-педагогічного працівника, доцільно звертати увагу на мотиви навчальної діяльності студентів, оскільки від рівня їхньої сформованості залежить ефективність його діяльності. Їх класифікацію здійснено Н. Булгаковою та В. Рахмановим. Це: безпосередньо-спонукальні, що ґрунтуються на емоційних проявах особистості, на позитивних чи негативних емоціях (яскравість, новизна, цікавість, зовнішньо привабливі атрибути; цікаве викладання, привабливість особистості викладача; бажання отримати похвалу, нагороду (за виконане завдання), боязнь отримати негативну оцінку, покарання); переконливо-спонукальні мотиви ґрунтуються на розумінні значущості знання взагалі і навчального предмета зокрема (усвідомлення світоглядного, соціального, практично прикладного значення предмета, тих чи інших конкретних знань і умінь; зв'язок навчального предмета з майбутнім самостійним життям (вибір професії) сподівання на отримання в перспективі нагороди); інтелектуально-спонукальні мотиви ґрунтуються на одержанні задоволення від самого процесу пізнання (інтерес до знань, допитливості, намагання розширити свій культурний рівень, оволодіти певними вміннями і навичками, захопленість самим процесом виконання навчально-пізнавальних завдань). Узагальнюючи опис другої педагогічної умови скористаємось визначенням Н. Булгакової: мотивація навчання – це система стійких мотивів, що визначає конкретну активну навчально-пізнавальну діяльність (Булгакова 2012, 60-61).

Провідними мотивами початкової діяльності магістрів з екології, на нашу думку, мають бути пізнавальний інтерес і бажання досконало опанувати майбутню спеціальність та фах викладача.

Іншою педагогічною умовою є поєднання педагогічної та психологічної складових змісту професійно-педагогічної підготовки магістрів з екології. Психолого-педагогічна насиченість змісту навчання та освіти студентів дозволить у процесі навчання сформувати аналітичні, прогностичні, проєктивні та рефлексивні вміння студентів, які відіграють надзвичайно важливу роль у становленні магістра як викладача вищої школи. Науковці (С. Батищев, Н. Тализіна, В. Шадрікова, В. Якунін) досліджували систему психолого-педагогічної підготовки студентів вищих навчальних закладів не лише педагогічного, а й непедагогічного профілю. В. Козаков, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Фіцула та інші досліджували психолого-педагогічну підготовку студентів для здобуття другої чи допоміжної спеціальності. Оскільки освітньо-кваліфікаційний рівень магістра дає право на викладання у ЗВО, то обов'язковим компонентом магістерської підготовки є викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Психолого-педагогічні знання, практичні вміння формуються під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО. У процесі оволодіння ОС бакалавр їхнє навчання було спрямоване на формування спеціаліста екологічної галузі з орієнтацією на основний об'єкт його майбутньої діяльності – природничу систему, що вимагало концентрації зусиль і щодо формування відповідних професійно важливих якостей. Діяльність науково-педагогічного працівника зорієнтована на особливий об'єкт – людину, що, у свою чергу, зумовлює доцільність вироблення в магістрів людиноцентричних властивостей. З огляду на дане, суттєвими для них є знання щодо функцій викладача вищої школи, його педагогічних здібностей, компонентів його професійної компетентності, серед яких формуванню таких професійно важливих якостей, як дотримання педагогічного такту, толерантності має бути приділена серйозна увага.

Так, Н. Мойсеюк, спираючись на наукові дослідження Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, А. Щербакова, основними функціями діяльності викладача вищої школи визначає: діагностичну (полягає в умінні викладача об'єктивно оцінити знання, вміння, навички, правильно діагностувати педагогічні явища); орієнтаційно-прогностичну (заключається в управлінні педагогічним процесом, знанні закономірностей вікового та індивідуального розвитку особистості; умінні прогнозувати розвиток якостей, почуттів, волі і поведінки, враховувати можливі відхилення у розвитку; прогнозувати хід педагогічного процесу); конструктивно-проєктувальну (полягає в доборі способів організації навчальної діяльності; врахування потреб та інтересів студентів, можливості матеріальної бази, власний досвід; добирати відповідні види діяльності, планувати індивідуальну роботу студентів з метою розвитку їх здібностей, творчості; обирати форми, методи і засоби педагогічного процесу в їх оптимальному поєднанні); організаторську (передбачає наявність умінь викладача залучати студентів до різних видів діяльності, організовувати колективну діяльність, розвивати у студентів стійкий інтерес до навчання, праці та інших видів діяльності); інформаційно-пояснювальну (полягає в оволодінні знаннями, світоглядними і морально-етичними ідеями, у досконалому володінні навчальним матеріалом з дисципліни, що викладає, в ерудиції та умінні доступно донести навчальний матеріал студентам); комунікативно-стимуляційну (включає моральну культуру педагогічного працівника, вміння встановлювати і підтримувати доброзичливі відносини зі студентами, власним прикладом залучати їх до активної навчально-пізнавальної, трудової та інших видів діяльності); аналітико-оцінну (пов'язана з необхідністю аналізувати результати навчально-виховного процесу, виявляти позитивні сторони та помічати недоліки, вносити необхідні корективи в педагогічний процес, шукати шляхи

вдосконалення та використовувати передовий педагогічний досвід); дослідно-творчу (полягає у застосуванні відомих педагогічних і методичних ідей та створенні і запровадженні нових) (Мойсеюк 2007, 131-132).

Майбутні викладачі дисциплін екологічного циклу мають володіти знаннями про: професійно спрямовані параметри (любов до студентів і професії, відданість своїй справі та ін.); інтелектуальні параметри (гнучкість, варіативність, самостійність мислення, увага, уява та ін.); індивідуально-психологічні якості (стриманість, вимогливість, спостережливість); соціально-психологічні якості (повага до людини, комунікативність, справедливість та ін.) індивідуальності (Гриньова 2006, 61). Саме вони є компонентами структури педагогічної культури викладача, результатом сформованості якої має бути розвиток його професійної позиції, педагогічної етики, професійної майстерності та компетентності, творчої індивідуальності.

У профільній діяльності викладач вищої школи послуговується різними засобами спілкування, серед яких словесні є головними, а тому психо-лінгвістичному аспекту цієї діяльності має бути приділена певна увага.

Доречно акцентувати увагу студентів на функціях мовленнєвої діяльності педагога вищої школи. До них належать: інформативна, завдяки реалізації якої, як відомо, відбувається процес викладання, тобто передачі та сприймання нової професійної або загальнокультурної інформації; орієнтаційна, за допомогою якої здійснюється практична орієнтація студентів на виконання тієї чи іншої діяльності - лабораторних робіт, домашніх завдань, написання рефератів тощо; апелятивна, яка спрямована на запрошення аудиторії до співпраці з викладачем ("Давайте разом подумаємо ...", "Прощу уважно розібратись ..."); конативна, за якою суб'єкт процесу навчання звертається до певного об'єкта, адресуючи йому свою пропозицію; емоційна, при здійсненні якої виявляються почуття або емоції; комунікативна, що спрямована на встановлення комунікації (знайомство, контакт в навчальній, поведінковій, побутовій сферах) між суб'єктом та об'єктом процесу навчання й виховання; волонтеративна, яка забезпечує підпорядкування об'єкта вимогам суб'єкта, змушує його виконувати певні нормативи поведінки і звертання, ввічливості та етикету; мотиваційна, яка дозволяє учасникові навчально-виховного процесу виявляти мотиви своїх дій та рішень; розвивальна, завдяки якій відбувається розвиток тієї чи іншої сфери особистості; організаторська, коли суб'єкт процесу організовує аудиторію студентів, налагоджує спільну діяльність того колективу, з яким він працює; управлінська, завдяки якій мовленнєва діяльність стає подібною до організаторської, але містить дещо відмінні від неї інструктивно-розпоряджувальні елементи у процесі учіння (Галузинський 1995, 47).

Четвертою педагогічною умовою, обґрунтованою нами, є використання інноваційних підходів, методів та форм організації освітнього процесу, спрямованих на ефективну професійно-педагогічну підготовку магістрів з екології. Дана умова включає відбір сучасних педагогічно доцільних форм та методів навчання студентів, створення навчально-методичної літератури та навчальних програм, орієнтованих на їхню професійно-педагогічну підготовку. Методи сприяють реалізації мети і завдань навчання та орієнтовані на засвоєння студентами змісту професійно-педагогічної підготовки. Це способи, прийоми, засоби та послідовні дії викладача і студентів, спрямовані на оволодіння знаннями, уміннями, навичками. Вважаємо за доцільне використання методів навчання, обґрунтованих Ю. Бабанським, оскільки дана класифікація охоплює усі можливі способи взаємодії педагогів і студентів. До них належать: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні (пояснення, розповідь, інструктаж, лекція, бесіда), наочні (ілюстрування, демонстрування) і практичні (практична робота, дослідна робота); методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Вони охоплюють методи формування пізнавальних інтересів (метод навчальної дискусії, метод забезпечення успіху в навчанні, метод пізнавальної гри, метод створення ситуацій, метод використання життєвого досвіду) і методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні; методи контролю і самоконтролю у навчально-пізнавальній діяльності (усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль, графічний контроль, програмований контроль, практична перевірка, самоконтроль, самооцінка) (Бабанський 1985, 208).

Навчання майбутніх викладачів дисциплін екологічного спрямування має відбуватися з використанням різних організаційних форм навчання. Вагомими для нашого дослідження є форми навчання системи інтегративної професійної підготовки майбутніх фахівців, обґрунтовані Є. Іванченко: лекції – вступні, оглядові, підсумкові, екскурсійні, проблемні, бінарні; семінарські заняття – конференції, диспути, ділові та імітаційні ігри; практичні та лабораторні заняття – навчальні, контрольні, мозкові штурми, моделювання реальних ситуацій, розв'язання ситуаційних завдань, проєкти; виробнича практика – з перспективою працевлаштування, задля набуття первинного досвіду; система тренінгів – психологічні (спрямовані на формування ключових та соціальних компетентностей), професійні (спрямовані на формування професіоналізму); самостійна робота – підготовка до занять, виконання індивідуальних завдань; консультації – індивідуальні, групові (Іванченко 2009, 237). Актуальними для професійно-педагогічної підготовки магістрів є різноманітні форми організації навчання, класифікацію яких здійснено І. Волощуком: лекція-бесіда, лекція-диспут, проблемна лекція, лекція з розгляду окремих ситуацій, лекція-вікторина, лекція-консультація, лекція-прес-конференція, теоретична співбесіда, метод залучення, метод мозкового штурму, синектика, метод евристичних запитань, метод багатомірних матриць, метод особистої аналогії (Волощук 1998, 16).

Спираючись на результати наукових досліджень А. Львовичкіної, С. Деребо та В. Ясвіна ми намагалися здійснити класифікацію «екологічно спрямованих» методів навчання.

1. Методи формування екологічної свідомості, мислення, виховання екологічних цінностей.
2. Методи формування суб'єктивного ставлення до природи.
3. Методи практичної взаємодії із світом природи.

Формування екологічної свідомості, розвиток екологічного мислення, виховання екологічних цінностей є ефективними, коли у процесі фахової підготовки доречно використовуються активні методи навчання. Методами формування суб'єктивного ставлення до природи є: екологічна ідентифікація, екологічна емпатія, екологічна рефлексія, розроблені основоположниками екологічної психології С. Деребо та В. Ясвіним. Метод екологічної ідентифікації полягає у створенні умов, коли особистості необхідно поставити себе на місце якого-небудь природного об'єкта, унаслідок чого формується відповідна поведінка стосовно природних об'єктів. Метод екологічної емпатії полягає в актуалізації співпереживання особистістю природних об'єктів, а також співчуття їм. Формується суб'єктифікація природних об'єктів через емоційну сферу особистості. Метод екологічної рефлексії передбачає самоаналіз особистістю своїх дій і вчинків, спрямованих на світ природи, з погляду їх екологічної доцільності (Деребо 1996, 336-345).

Важливим завданням ЗВО є необхідність навчити студентів-екологів розуміти цілісність природи Землі, єдність її процесів, зв'язок людини з природою. З огляду на це актуальним є застосування методів практичної взаємодії із світом природи. Одним із них є польові практики, під час яких вирішується навчальна мета й завдання з обов'язковим компонентом екологічної освіти і природоохоронної діяльності. Польові практики – це один із прикладів поєднання освіти і виховання, мета яких – посилення контактів студентів з природою. У процесі проведення польових практик із біологічних дисциплін студенти закріплюють теоретичні знання, отримані під час лекцій, формують вміння спостерігати не лише природні об'єкти та явища, а й взаємозв'язки людини з природою; оцінюють способи природокористування, беруть участь у справі охорони природи (Тимчук 2009, 17).

Важливим і ефективним методом пізнання об'єктивної дійсності на рівні екосистем є спостереження у природі. Під час застосування цього методу у студентів розвивається почуття причетності до природи, відчуття її натхненності, що не дозволить людині ставитися до природи негуманно. Спостереження у природі (а це безпосереднє спілкування з природою) підвищує настрій, лікує, знімає втому, напруження, збагачує духовний світ студента, а тому вкрай необхідне для формування професійних якостей роботи майбутнього еколога. Бінарним методом екологічно-гуманістичного навчання є організація мережі екологічних стежок. Вони можуть бути найрізноманітнішими за науковою спрямованістю – ботанічними, зоологічними, геологічними, історичними, а також комплексними ландшафтно-екологічними і здійснюватися як пішоходами, лижниками, байдарочниками, туристами і розраховуватися як на дорослих, так і на дітей.

Важливе місце в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи відводиться інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ). Інформаційні і комунікаційні технології відкривають нові можливості й одночасно ставлять нові завдання перед викладачами, дозволяють вирішувати дидактичні завдання. Важливим напрямом є використання ІКТ як засобу, що доповнює традиційні педагогічні технології. За допомогою ІКТ і варіативності режимів роботи можуть бути реалізованими різні форми навчання: індивідуальна самостійна робота студентів; індивідуальна самостійна робота студентів під керівництвом викладача; самостійна робота студентів у парах. Мережа Інтернет відкриває широкі можливості для організації самостійної діяльності студентів. Використання різних форм діяльності сприяє посиленню мотивації до навчання, створює умови для творчої діяльності студентів, викладачів, їх співпраці, розвиває здібності до активної практичної діяльності, сприяє демократизації навчального процесу, надає можливість об'єктивно оцінювати рівень засвоєних знань студентами. Залучення послуг електронної пошти, телеконференцій, знайомство з цікавими розробками, досягненнями науки і техніки, новітніми педагогічними технологіями урізноманітнює, інтенсифікує та полегшує навчальний процес, робить його цікавим, наочним і творчим. Інтерактивність в освітньому процесі зосереджена не лише на процесі накопичення знань та умінь, а й на створенні сучасних навчальних технологій, які дозволяють розвинути у студентів творчий рівень мислення, критичність та високий рівень самосвідомості. Застосування інноваційних технологій реалізації змісту навчання передбачає його диференціацію, індивідуалізацію, запровадження дистанційних інформаційно-комунікативних технологій навчання. Сьогодні немає навчального закладу який би не використовував у навчально-виховному процесі аудіо-візуальних засобів. Вони можуть виконувати різні функції. А тому повинні добиратися і застосовуватися відповідно до поставленої мети. Вони можуть поглиблювати, знайомити з темою, відтворювати досвід, передавати дійсність або створювати проблему. Найпоширенішими навчальними аудіовізуальними засобами є фільми, вебінари, відкриті дискусії в Інтернеті – ньюс групо, комп'ютерні ігри.

О. Рудоміно-Дусятська зазначає, що для формування екологічно доцільної поведінки, фахівці використовують метод прогнозування та демонстрації можливих наслідків руйнівної поведінки у не дуже віддаленому майбутньому. Наприклад, за останні роки кінематографісти створили чимало так званих фільмів-катастроф, в яких демонструються наслідки небажалоного ставлення людей до проблем середовища. Невтішні футурологічні прогнози, які дають вчені-екологи, теж широко публікуються, бо звернення до наукового авторитету є не менш ефективним засобом впливу на свідомість, ніж художнє відображення

катастрофічних подій (Рудоміно-Дусятська, 2003, 327-330). Популярним є використання комп'ютерних ігор на заняттях. Студенти можуть самі створювати ігрові історії відповідно до теми заняття; аналізувати гру; розробляти критерії оцінки гри (критерії розробляються для того, щоб інші навчилися оцінювати зміст, структуру, переживання або навчальний характер гри).

Наступною умовою формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки нами була визначена сформованість особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання майбутніх екологів на гуманістичних засадах. Свій внесок щодо систематизації вимог до особистісних властивостей педагогів зробив О. Мороз. Вчений запропонував таку модель сучасного педагога: загальногромадянські риси: національна самосвідомість, патріотизм і толерантність щодо інших народів і культур; володіння українською мовою як державною; соціальний оптимізм, відповідальність і працелюбність; морально-педагогічні якості: любов до дітей і потреба взаємодіяти з ними; принциповість і стійкість переконань; високий рівень загальної та психологічної культури; чесність і щирість стосунків, гуманістичне налаштування на взаємини з дітьми; дисциплінованість і вимогливість, справедливість і об'єктивність; індивідуально-психологічні особливості: професійно-педагогічна спрямованість; висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість; позитивна «Я» - концепція, професійна ідентичність, високий рівень домагань; емоційна стійкість, витримка й самовладання; саморегуляція, самостійність і діловитість у досягненні життєво важливих цілей; педагогічні якості (педагогічна витримка та працездатність; педагогічна спостережливість; педагогічна увага; педагогічна інтуїція; педагогічний такт); фахова компетентність і спеціальна підготовка: ґрунтовні знання із загальноосвітніх і фахових дисциплін; педагогічне спрямування наукової ерудиції; володіння ефективною педагогічною технологією; уміння користуватися сучасною комп'ютерною технікою; психолого-педагогічні здібності: проектування цілей навчання та прогнозування шляхів особистісного становлення дитини; конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати; педагогічна творчість: адекватне сприйняття вихованця та безумовне прийняття його як особистості; педагогічний оптимізм; соціально-перцептивні та комунікативні здібності (Мороз 2003, 32-34).

Ефективність педагогічної підготовки магістра з екології визначається сформованістю викладача як особистості. Сучасні вимоги до особистості педагога на межі тисячоліть полягають у тому, що педагогом повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах (Тимчук 2019, 95). Він має бути викладачем-гуманістом. Ми вважаємо, що гуманістична спрямованість особистості викладача означає ставлення до студента як до найвищої цінності, визнання його права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв своїх здібностей. Педагог-гуманіст своєї позиції студенту не нав'язує: адже він не тільки любить його, а й поважає. Ця повага втілюється у шануванні особистої гідності студента; у врахуванні, наскільки це можливо, його уподобань і бажань при визначенні або конкретизації цілей навчання і способів їх досягнення. Професійно важливою якістю викладача-гуманіста має бути інтелігентність. Інтелігентність – це сукупність особистісних якостей індивіда, що відповідають соціальним очікуванням, які ставляться переважно до осіб, які вважаються носіями культури. Комплекс основних ознак інтелігентності складають: загострене відчуття соціальної справедливості, прилучення до багатств світової та національної культури, засвоєння загальнолюдських цінностей, слідування велінням совісті, особиста порядність (Гончаренко 1997, 147). Під інтелігентністю викладача-гуманіста ми розуміємо високий рівень розвитку інтелекту, освіченість у галузі предмета викладання, високу культуру поведінки.

Вимогливість і справедливість – теж вагомими складниками професіограми гуманного викладача. Ми погоджуємося з думкою більшості видатних педагогів, які наголошували на єдності вимогливості й поваги, бо саме у вимогливості до людини полягає повага до неї. Любов до студентів не знижує актуальності такої риси як вимогливість. Всепрощення, безпринциповість, поблажливості до студентів, байдужість до негативного в їхньому навчанні, поведінці завдають великої шкоди вихованню особистості. Залежно від конкретної педагогічної ситуації, педагоги виділяють різні форми вимог: прохання, натяк, схвалення, засудження, порада, переконання, погроза, команда, вказівка, наказ, осуд. На нашу думку, вимоги педагога-гуманіста повинні бути чітко сформульовані, зрозумілі, доцільні та незалежно від ситуації поставлені лише у формі переконання: роз'яснення, розповіді, бесіди, доведення, прохання, лекції. Виявляючи повагу й вимогливість до студентів, викладач повинен дбати про збереження власної гідності, тобто, не припускати вчинків, висловів, які ганьблять його як педагога.

Студенти найбільше, як свідчать результати опитування, цінують у викладачів справедливість. Якщо вони виявляють особливу чуйність до окремих студентів, то вона повинна бути вмотивована і зрозуміла для інших. Несправедливими можуть здаватися студентам ті викладачі, які вдаються до навмисного завищення оцінки з метою стимуляції; які є непослідовними чи непостійними у своїх вимогах. Ми вважаємо справедливість викладача в об'єктивному оцінюванні, неупередженому ставленні до студентів, здатності бути рівним у стосунках з усіма. Викладач не повинен виділяти улюбленців, безпідставно звинувачувати студентів. Проаналізувавши думки видатних педагогів про об'єктивне оцінювання, можна зробити висновок, що головне не оцінка, а судження, що супроводжує оцінку, в якому виявляється ставлення викладача як до його досягнень, так і до його невдач. До моделі викладача-гуманіста можемо включити

«культурний кодекс» гуманістичної поведінки, обґрунтований І. Трухіним. Це наче стовбур дерева, що має низку ідей-гілок, які зумовлюють і відповідні прояви поведінки. Назвемо найбільш суттєві з них:

- конструктивне самоствердження, тобто самоствердження не шляхом негативізму (заперечення достоїнств інших, позування, брехні), а створення матеріальних або духовних цінностей, гуманне ставлення до людей;

- загальна миролюбна позиція, яка виявляється, насамперед, у щоденних стосунках з людьми і в спілкуванні, полягає в схильності до компромісів і згоди в конфліктних ситуаціях, тобто у відсутності конфліктної спрямованості. Миролюбність визначає і світоглядно-політичні позиції особи, неприйнятність расової, національної, релігійної, політичної дискримінації, пацифістську та інтернаціоналістську спрямованість;

- духовна спрямованість, прагнення до постійного духовного збагачення і самовдосконалення (Трухін 2005, 150).

Основним підґрунтям гуманних взаємовідносин є визнання кожним кожного найвищою цінністю. Ніколи не буде гуманних взаємовідносин, якщо бракує взаємного визнання, справжньої рівності, шанування. Будь-яке упередження, зверхня поведінка стають на заваді добрих взаємовідносин. Правдивість, щирість, делікатність, визнання прав іншого – це вияв природного закону в людині, святий обов'язок кожної інтелігентної людини. Натомість не можна стверджувати, що в системі моральних відносин «педагог – студент» відсутні нещирість, байдужість, заздрість, злорадство. Ці вади виявляються тоді, коли педагог перестає ставити високі моральні вимоги власне до себе.

Можна виділити такі шляхи гуманізації взаємовідносин: організація творчої життєдіяльності вищої школи на основі співдружності й співпраці педагогів та вихованців; вона можлива за умов: демократизації студентського життя; благодійної діяльності студентів; створення ситуацій гарантованого успіху; розвитку гуманістичних почуттів; організація клубної роботи; організація правової та соціальної захищеності вихованця (Гимчук 2006, 91-92).

Суттєвим, на думку В. Розмариці, є створення атмосфери глибокої духовної спільності у стосунках викладачів і студентів (розширення духовного неформального спілкування, посилення інтересів педагогів до особистості вихованця, толерантність у взаєминах); послідовна реалізація принципів об'єктивності й справедливості у педагогічних діях і рішеннях, що забезпечує рівність можливостей студентів незалежно від посади батьків, національності, матеріального стану; єдність поваги і вимогливості у спілкуванні із студентами (недопустимість крайнощів – панібратства та гіпертрофії вимог) (Розмариця 1997, 21).

Усі зазначені вище властивості є базовими для формування здатності викладача до особистісно орієнтованого педагогічного спілкування, яка є особливо значущою в напрямі гуманізації вищої освіти

Педагогічне спілкування, за Л. Долинською, – система методів і прийомів, що забезпечують реалізацію цілей і завдань педагогічної діяльності, а також організують, спрямовують соціально-психологічну взаємодію педагога та вихованців (Скрипченко 2005, 402).

Особистісно орієнтоване спілкування є суб'єкт-суб'єктним, рівнопартнерським. Формально орієнтоване – суб'єкт-об'єктне, субординоване, ієрархічне, спрямоване на упорядкування навчання; головне в ньому – раціональне начало. В особистісно орієнтованому спілкуванні раціональне й емоційне поєднуються.

Вагому роль в особистісно орієнтованому спілкуванні, на думку Л. Барановської, відіграє також активне слухання. Викладач повинен уміти відволікатися від власних думок, від формулювання того, що буде говорити в наступну хвилину. Він також повинен прориватись крізь невдалі формулювання студента, знаходячи в них загальний зміст мовленого, зіставляти відповідь з очікуваною моделлю, уловлювати помилки, утримувати в пам'яті те, що вже сказано, прогнозувати передбачувану оцінку і аргументи для її обґрунтування (Барановська 2002, 222).

Викладач-гуманіст сприймає студента як рівноправного партнера у спілкуванні, як активного суб'єкта власної діяльності. Можливість оволодіння таким видом спілкування визначається, певною мірою, типом викладача.

Соціальна функція викладача реалізується через його діяльність по відношенню до студентів як керівника. А тому до педагога, здатного до гуманного навчання студентів, додамо його характеристики з огляду на тип керівника і стиль взаємодії з підлеглими. Тип керівника – особистість, яка в узагальненій формі втілює певні характерологічні властивості.

Існують різні класифікації стилів педагогічного спілкування, іноді їх називають моделями педагогічного спілкування. Так, А. Петровський виділяє навчально-дисциплінарну та особистісно зорієнтовану моделі педагогічного спілкування. Основними способами спілкування при навчально-дисциплінарному стилі є настанови, вказівки, роз'яснення зауваження, заборони. Це суб'єкт-об'єктне спілкування.

Викладачі, яким властива особистісно-орієнтована модель спілкування (за нею взаємодіють педагогі-гуманісти), пріоритетного значення надають розвитку творчого потенціалу вихованців, розпізнанню індивідуальної своєрідності. Для їхнього спілкування із студентами характерна орієнтація на співробітництво, індивідуальний підхід, довірливі міжособистісні стосунки, врахування інтересів, емоційних станів і якостей вихованців. В арсеналі дидактичного способу впливу в таких викладачів переважають методи і прийоми позитивного стимулювання і заохочення (Скрипченко 2005, 417).

Демократичний, гуманістично спрямований педагог обере стиль «захоплення спільною діяльністю». Цей стиль є найпродуктивніший не лише за своїм кінцевим результатом, а й за виховним ефектом. Діяльнісно-діалогова схема такого спілкування ставить партнерів у паритетне становище, коли накреслено спільну мету і спільними зусиллями знаходиться рішення. Ліберальний педагог – стиль дружньої прихильності чи згравання. Стиль дружньої прихильності також є ефективним для успішної навчально-виховної діяльності, він базується на щирому інтересі та повазі до особистості партнера зі спілкування. Авторитарний педагог вибирає стиль «дистанцію» чи «менторський стиль».

Вважаємо, що найефективнішим у комунікативній діяльності викладача-гуманіста є демократичний тип особистісно орієнтованого спілкування. Головним принципом і ознакою цього типу є сприйняття партнера як індивідуальності, а не представника якоїсь соціальної категорії або групи. У демократичному спілкуванні завжди існує інтерес до співрозмовника і установка на те, що його особистісні якості гідні схвалення і поваги. Другий принцип полягає в тому, що у ставленні до нього існує своєрідна «презумпція невинуватості», коли поведінка співрозмовника трактується переважно на його користь, а всі компрометуючі обставини підлягають сумніву і ретельній перевірці. Партнер оцінюється, насамперед, за його моральними та інтелектуальними якостями, причому розбіжності в поглядах не викликають недоброзичливих почуттів до нього. Якщо в судженнях або вчинках партнера є негативні моменти, в ньому все ж таки намагаються відшукати позитивні сторони і можливість дати йому проявити себе з кращого боку (Тимчук 2006, 225).

Викладачам, що мають гуманістичну спрямованість, мають бути характерні професіоналізм та сформовані уміння щодо здійснення індивідуального та диференційованого підходів до студентів. Професіоналізм передбачає наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок). Їхнім змістом є знання навчальної дисципліни, методики її викладання, знання педагогіки і психології. У викладача-гуманіста має бути розвиненим особливий тип мислення – гуманістичного. Гуманістичне мислення спрямовується особистісною централізацією психічно здорової, психологічно культурної, гармонізованої людини. Гуманістичне мислення дозволить педагогу організувати навчально-виховний процес таким чином, що допоможе студентові через його власний розвиток усвідомити роль у розвитку соціуму. Таке усвідомлення сприятиме злиттю особистісних смислів із суспільною значущістю розвитку, новій взаємодії зі світом, іншими людьми. Ствердження гуманістичного мислення передбачає розуміння педагогом суспільно-економічних і політичних змін, що відбуваються, чутливість до зрушень в особистості вихованців, їх позицій, цінностей, потреб, мотивів; невинне переосмислення своїх освітніх дій і використання його в удосконаленні педагогічного процесу.

Гуманізм в освіті передбачає урахування індивідуальних особливостей кожного студента, зокрема його прагнень та інтересів, рівня і якісної визначеності здібностей, типу темпераменту і рис характеру. Необхідно зважати на властиві кожному індивідуові обмеження (тимчасові і сталі) і разом з тим орієнтуватися на наявні в нього переваги. Індивідуальний підхід – відбір студентів для виконання різноманітних функцій навчально-пізнавальної діяльності (рекомендації кращих до участі в конкурсах, олімпіадах; написання складних дипломних робіт; залишення на кафедрі як асистентів чи аспірантів; відбір для навчання за кордоном та ін.). Можливий підхід, що виявляється в наданні допомоги студентам, які повернулись після тривалої перерви у навчанні.

Виходячи із розглянутого вище, можна виділити такі основні компоненти психолого-педагогічної характеристики викладача, здатного до гуманізації навчання: гуманістична спрямованість педагога, тобто, ставлення до студента як до найвищої цінності, визнання його права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв своїх здібностей; любов до вихованців, чуйність, вміння поважати їхню гідність; справжня інтелігентність; вимогливість та справедливість; уміння здійснювати індивідуальний та диференційований підходи до студентів, професіоналізм; здатність викладача до особистісно орієнтованого спілкування, яке є значним кроком на шляху гуманізації людських стосунків. В особистісно орієнтованому спілкуванні виявляється все зростаюча цінність особистості та увага до індивідуальних особливостей кожного студента, пом'якшення установки на боротьбу, розвиток культури самореалізації та збагачення духовних потреб людини. Усе це стало результатом тривалого розвитку загальної культури людства, доказом переваги миролюбності та гуманності над агресивністю та примітивізмом.

Наступною умовою формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки, на нашу думку, є гуманізація взаємовідносин між викладачами та майбутніми магістрами з екології. Сьогодні є цілком очевидним, що нова соціальна реальність, загострення суспільно-економічних та національних суперечностей змінили пріоритет життєвих цінностей, призвели до загального погіршення людських стосунків, до розриву зв'язків між молоддю і старшим поколінням. Гуманізація взаємовідносин – це той «логічний центр» загальної системи педагогічної науки, якою може бути сконструйовано вирішення проблем формування особистості, її духовного світу, регуляції поведінки людей. Гуманні взаємовідносини є механізмом гармонізації особистісних та суспільних інтересів, інтересів різноманітних за матеріальним статусом верств населення. Не можна не помітити, що останнім часом в студентських колективах моральні відносини дегуманізуються: замість безкорисливості – відвертий прагматизм, замість справжнього кохання – банальний еротизм. Ці та інші риси сучасної молоді людини доводять до трагічних змін у шкалі моральних цінностей, породжують цинізм, розбещеність, деградацію, бездуховність. Тому справжній педагог покликаний не лише передавати певну суму знань, але й нести в собі

високі моральні якості, долати «агресивність», бачити і вірити в кращі риси людини, бути спрямованим на гуманістичні відносини. Відносини – одна з визначальних характеристик людини. У розвиненій формі вони стають свідомими. Відносини завжди предметні, звернені до чогось об'єктивного, суттєвого в житті, завжди відображають якості життєвих явищ, несуть на собі відбиток якісної визначеності. І завжди відносини – це безпосередній або опосередкований зв'язок індивіда з іншими людьми, вони пронизують кожний особистісний прояв людини.

Діяльність педагога відбувається в умовах певного середовища. Проте соціальне середовище зумовлює діяльність суб'єкта лише в тенденції. Вияв її значною мірою залежить від того, яким є характер наявних стосунків, моральних відносин, що склалися і функціонують. Моральні відносини як вид суспільних відносин становлять таку сукупність соціальних зв'язків і залежностей, в яких визначальним є взаємодія людей і соціальних спільнот, що базуються на загальноприйнятих моральних цінностях і спрямовані на дотримання суспільного й індивідуального блага і користі, на гармонізацію умов морального прогресу. Виділяють об'єктивний та суб'єктивний аспекти моральних відносин. Об'єктивний аспект виявляється у вчинках, поведінці педагога, в яких опредмечується його моральна свідомість, що робить ці відносини такими ж реальними, як і інші суспільні відносини. Суб'єктивний аспект моральних відносин виявляється у моральних знаннях, почуттях, переконаннях, волі особистості, які є керівними в її діяльності та реалізуються в ній (Васянович 2005, 294).

У педагогіці поняття „відносини” використовується для розкриття зв'язків особистості та суспільства, коли мова йде про взаємодію вихователів та вихованців, про спрямованість тієї чи іншої людської єдності, особистості, про характер поведінки, дій, вчинків людей. Процес гуманізації взаємовідносин – двосторонній, він будується на спілкуванні вихованця з педагогом, на їхній співтворчості, переборенні життєвих суперечностей. У виборі між добром і злом, милосердям і жорстокістю, правдою та кривдою, егоїзмом та співчуттям до ближнього виховуються гуманістичні якості людини. Гуманістичні взаємовідносини в системі «викладач – студент», «студент – викладач» утверджуються за умов спільної діяльності суб'єктів, творчого співробітництва. Щоб досягти позитивних результатів у відносинах співробітництва, наголошує М. Касьяненко, повинні бути відпрацьовані такі компоненти педагогічної діяльності:

- вміння створювати атмосферу взаємної довіри, допомоги і доброзичливості, високої взаємної вимогливості, всебічної турботи один про одного та зберігати її протягом усього процесу виховання, праці, громадської діяльності;

- формування спільних цілей, інтересів, які б доповнювали власні й приносили б «завтрашню» радість кожному;

- вміння розробити й перевірити взаємоприйнятну технологію спільної та самостійної діяльності, яка б включала взаємну регуляцію, самоконтроль і контроль у системі співуправління колективом, враховуючи й розподіл обов'язків, взаємні зобов'язання, виконання індивідуальних та групових робіт;

- володіння високою культурою пізнавальної діяльності та поведінки студентів в умовах творчої самостійності кожного;

- вміння розробляти систему управління та самоуправління разом зі студентами; розробляти й реалізовувати систему виховання і розвитку особистості та колективу в зоні близької та перспективної діяльності, яка б забезпечувала високу культуру діяльності і поведінки кожного (Киреева 2006, 60).

Запорукою гуманних взаємовідносин у системі «педагог – студент» є також почуття міри, що виявляється в неприпустимості крайнощів, що виходять за межі пристойності й педагогічної доцільності. У педагогіці почуття міри називають ще педагогічним тактом. Втрачається міра – втрачається і педагогічний такт. Педагогічний такт викладача-гуманіста полягає у творчому вмінні обирати в кожному конкретному випадку таку лінію поведінки, такий підхід (за допомогою слова, вчинків, тону, погляду, жестів, міміки тощо), які оберігають честь і гідність студентського колективу, кожного вихованця, не принижуючи і не возвеличуючи його честі та гідності. Обов'язкова передумова педагогічного такту – знання індивідуальних особливостей психічного стану, настроїв і переживань студентів. Один і той же засіб виховного впливу може дати різні результати, залежно щодо кого, коли, за яких умов його застосовують.

Гнучкий розум, розсудливість, поміркованість, урівноваженість – обов'язкові якості педагога. Адже він має справу з найціннішим «матеріалом». Виходити з норми при обробці такого матеріалу ніяк не можна. Ніякий брак тут не допустимий. Надмірність у тому чи іншому ставленні до студентів часто закінчується протилежним: надмірна вимогливість веде до непослуху, надмірна серйозність – до легковажності та ін. Базовими компонентами гуманних взаємовідносин із студентами є толерантність і демократичність викладача. Толерантність – терпимість до чужих думок і вірувань. Якщо дещо розширити це визначення, то толерантність – терпиме ставлення до відмінностей, особливостей, інакомислення, якщо ці особливості не ведуть до порушення прав та приниження інших людей. Демократичність викладача полягає у ставленні до студентів як до рівних собі за достоїнствами та гідних поваги незалежно від їх соціального статусу.

Отже, гуманізація взаємовідносин – це олюднення стосунків, піднесення особистої гідності людини: сприймання і ставлення до неї як до найвищої життєвої цінності. Це захищеність людини, визнання кожним своєї унікальності та неповторності. І саме педагог несе високу відповідальність за формування людського в людині. Йому належить творити культуру гуманних взаємовідносин. І в цьому педагогу повинно допомагати усвідомлення свого обов'язку перед суспільством, студентами.

Висновки

Отже, нами було встановлено, що проблема формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки є актуальною, оскільки сучасна система професійної освіти не забезпечує належної готовності випускників магістратури до викладання дисциплін циклу професійної підготовки. Виконуючи обов'язки науково-педагогічного працівника, вчорашній випускник магістратури зобов'язаний брати участь у різних видах діяльності: науково-дослідній, педагогічній, організаційній та виховній, що зумовлює потребу формування в нього під час навчання у ЗВО знань з методики викладання дисципліни та індивідуально-психологічних і вікових особливостей студентської молоді. Проаналізувавши стан професійно-педагогічної підготовки магістрів з екології у закладі вищої освіти на основі проведеного анкетування, нами було виявлено необхідність покращення умов для формування навичок педагогічної діяльності у процесі фахової підготовки магістрів. Взявши участь в анкетуванні, студенти підтвердили недостатній рівень методичного та психологічного забезпечення навчального процесу викладачами; виявили готовність до професійно-педагогічної підготовки, набуття спеціальних знань та умінь для здійснення викладацької діяльності. Водночас аналіз Закону України «Про вищу освіту» дозволив виявити правову основу для здійснення ППП магістрів, оскільки ним передбачена можливість обіймати випускникам магістратури посади науково-педагогічних працівників. Проаналізувавши анкети студентів, ми розробили рекомендації щодо створення таких педагогічних умов, за яких відбуватиметься формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки. Основними з них є: зорієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на підготовку магістрів з екології до професійно-педагогічної діяльності; вмотивованість навчальної діяльності магістрів на оволодіння педагогічним фахом; поєднання педагогічних та психологічних складових змісту підготовки магістрів з екології, інноваційні підходи до використання форм організації, методів навчання, спрямованих на формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки; сформованість особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання майбутніх екологів на гуманістичних засадах; гуманізація взаємовідносин між викладачами та майбутніми магістрами з екології. Окреслені нами умови дають можливість студентам магістратури отримати необхідні знання, сформувані відповідні уміння та професійно важливі якості, необхідні для здійснення професійно-педагогічної діяльності. Упровадження в практику організації освітнього процесу магістрів з екології зазначених вище умов значною мірою підвищить якість професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з екології.

Наукові джерела

Бабанский Ю. К. 1985. Методы обучения в современной общеобразовательной школе М. : Просвещение, 208 с.

Барановська Л. В. 2004. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. К., 586 с.

Барановська Л. В. 2013. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. К. : Національний авіаційний університет, 291 с.

Барановська Л.В. 2002. Навчання студентів професійного спілкування: Монографія. Біла Церква, 256 с.

Бондар М. М.2001. Педагогічні умови розвивального навчання майбутніх аграрників у процесі вивчення загальноінженерних дисциплін : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.04 К., 20 с.

Булгакова Н. Б. 2004. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. К. : НАУ, 204 с.

Васянович Г.П. 2005. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. Львів: «Норма», 344 с.

Вітвицька С.С. 2005. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посібник. К.:Центр навчальної літератури. 396с.

Волощук І. С.1998. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості. К. : Педагогічна думка, 149 с.

Галузинський В. М. 1995. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. К. : Інтел, 168 с.

Гончаренко С. 1997. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 376 с.

Гриньова В. М. 2006. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. Вища освіта України. № 4. С. 61.

Деребо С.Д., Ясвин В.А. 1996. Экологическая педагогика и психология. Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 480с.

Жигло О. О.2006. Педагогічні умови професійного зростання викладача вищого навчального закладу : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 Вінниця, 2006. 21 с.

Загальна психологія: Підручник. 2005. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огородійчук З.В. та ін. К.: Либідь, 2005. 464 с.

Іванченко Є. А. 2009. Організаційно-методичні засади створення системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів. Одеса : Поліграф,400 с.

Киреева И.В. 2006. Дидактические условия гуманизации учебного процесса при изучении курса педагогике: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 Бердянск, 206 с.

Лісниченко А. П. 2011. Підготовка майбутнього вчителя до творчої самореалізації в професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 Вінниця, 20 с.

Мойсеюк Н. Є. 2007. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид., К., 656 с.

Мороз О.Г., Падалка О.С. 2003. Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посіб. К.:НПУ. 268 с.

Ортинський В. Л. 2009. Педагогіка вищої школи. К.: Центр навч. л-ри, 472 с.

Педагогічна майстерність : підруч. 1997. / І. А. Зязюн та ін. К. : Вища шк., 349 с.

Погоріла С.Г. 2012. Стан готовності магістрів з економіки і підприємництва до професійно-педагогічної діяльності. Наукові записки Вінницького ДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Випуск 37. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». С. 147-151.

Погоріла С.Г. 2014. Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 К., 257 с.

Розмариця В.Г. 1997. Гуманізація виховної роботи у сучасній загальноосвітній школі. 1997. К.: ІЗМ Н, 28 с. 21

Рудоміно-Дусятська О.В. 2003. Психологічні проблеми саморегуляції екологічної поведінки. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., Т.7. Вип. 9. С. 327–330.

Степанов О. М. 2006. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. К. : Академвидав, 520 с.

Тимчук І. М. 2009. Впровадження гуманістичних принципів і методів – одна з педагогічних умов гуманізації навчання студентів. Педагогіка і психологія професійної освіти. № 1. С. 9-18.

Тимчук І. М. 2006. Гуманізація взаємовідносин у системі «студент-викладач»: проблеми ефективної співпраці : збір. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. Черкаси : Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, С. 91-92.

Тимчук І.М. , Погоріла С.Г. 2019. Conceptual principles of education humanization of the future environmental specialists. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб.наук.праць – К.: НАУ, 2019. – Вип.1(14). – С.95 – 101.

Тимчук І.М. 2006. Вимоги до науково-педагогічних працівників, що забезпечують процес гуманізації навчання студентів-екологів. Вісник Глухівського державно-го педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Глухів: ГДПУ. Випуск 8. С. 222-226.

Тимчук І.М. 2010. Педагогічні умови гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки: дис. ...канд.пед.наук : 13.00.04. Вінниця, 183 с.

Трухін І.О. 2005. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 336 с.

Хоменко М. П. 2003. Фактори, що впливають на ефективність практичної підготовки молодших спеціалістів-аграрників. Проблеми освіти. 2003. Вип. 31. С. 11–19.

Google. 2022. Закон України «Про вищу освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Google. 2022. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

Liliya Baranovska, Svitlana Pohorila, Inna Tymchuk, Mykhajlo Baranovsky. 2020. Pedagogical Training of Masters in Ecology in Institutions of Higher Education. Vol 12, No 1Sup1 (2020): Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensional a <file:///C:/Users/User/Downloads/Revista%20Romaneasca%20pentru%20Educatie%20Multidimensional.html>

Williams T. 2005. Impact of Study Abroad on Students' Intercultural Communication Skills: Adaptability and Sensitivity. Journal of Studies in International Education. Texas Christian University:Vol. 9 (4). P. 356–371.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАГІСТРІВ З ЕКОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Погоріла С.Г.

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри славистичної філології, педагогіки і методики викладання, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

Тимчук І.М.

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри славистичної філології, педагогіки і методики викладання, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

Анотація. У публікації нами здійснено теоретичний аналіз проблеми формування навичок педагогічної діяльності у магістрів з екології у процесі фахової підготовки обґрунтовано доцільність їх впровадження. Особливу увагу приділено інноваційним підходам до створення умов формування навичок педагогічної діяльності в магістрів з екології, під якими ми розуміємо спеціально створені обставини, що ефективно впливають на формування студентів як науково-педагогічних працівників і дають їм можливість отримати необхідні знання, сформувати відповідні уміння, навички та професійно важливі якості. Проаналізовано результати наукових досліджень з метою підкреслення актуальності досліджуваної проблеми. За допомогою анкетування досліджено стан професійно-педагогічної готовності магістрів-екологів шляхом виконання таких завдань: виявлення ставлення студентів до якості професійно-педагогічної підготовки фахівців з екології; визначення складових успішності професійно-педагогічної діяльності; виявлення основних проблем у професійно-педагогічній діяльності викладачів дисциплін екологічної галузі; окреслення основних напрямів, засобів вдосконалення професійно-педагогічної

підготовки магістрів. Виявлено необхідність підвищення рівня професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів дисциплін екологічного спрямування в умовах фахової підготовки у закладі вищої освіти. Визначено необхідність створення умов, за яких успішно відбуватиметься формування навичок педагогічної діяльності в магістрів з екології у процесі їх фахової підготовки.

Ключові слова: навички, педагогічна діяльність, магістр з екології, педагогічні умови, фахова підготовка, науково-педагогічний працівник.

Innovative approaches to create conditions for the formation of pedagogical skills of masters in ecology in the process of professional training

Svetlana Pogorila

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Slavic Philology, Pedagogy and Teaching Methods Department, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Inna Timchuk

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Slavic Philology, Pedagogy and Teaching Methods Department, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Abstract. In the publication we have carried out a theoretical analysis of the problem of forming pedagogical skills of masters in ecology in the process of professional training and substantiated the feasibility of their implementation. Particular attention is paid to innovative approaches to creating conditions for the formation of pedagogical skills in masters of ecology, by which we mean specially created circumstances that effectively influence the formation of students as research and teaching staff and enable them to acquire the necessary knowledge, skills and professionally important qualities. The results of scientific research are analyzed in order to emphasize the relevance of the researched problem. The state of professional and pedagogical readiness of masters-ecologists was studied by performing the following tasks: identifying the attitude of students to the quality of professional and pedagogical training of specialists in ecology; identification of components of success of professional and pedagogical activity, identification of the main problems in professional and pedagogical activity of teachers of disciplines of ecological branch; delineation of the main directions, means of improving the professional and pedagogical training of masters. The need to increase the level of professional and pedagogical training of future teachers of environmental disciplines in terms of professional training in higher education. The need to create conditions under which the formation of pedagogical skills of masters in ecology in the process of their professional training will be successfully determined.

Keywords: skills, pedagogical activity, master degree in ecology, pedagogical conditions, professional training, research and pedagogical worker.

РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВІЙСЬКОВОЇ, АВІАЦІЙНОЇ ТА ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПЛОТІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД

Невзоров Р. В.

Кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри тактики авіації,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна
ORCID ID / 0000-0003-1496-2465

Онипченко П.М.

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри тактики авіації,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0003-4497-327X

Громико О.В.

Кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри тактики авіації,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0001-7486-3755

Світовий досвід війн і збройних конфліктів останніх десятиліть, а також сучасних регіональних конфліктів свідчать, що успіх у них досягається завдяки військово-економічним і технологічним чинникам, які є продуктами людських знань. За таких умов суттєво зростають вимоги до комплектування особового складу Збройних Сил України, передовсім, його еліти – офіцерів. Державі потрібні професійно підготовлені військові фахівці, які обізнані з сучасними формами та видами збройної боротьби та здатні на всіх етапах своєї службової кар'єри опановувати нові знання, удосконалювати вміння і навички; керувати військами (силами) в бою (операції); організувати навчання, виховання, морально-психологічну підготовку особового складу в мирний та військовий час; експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; діяти в ризиконебезпечних ситуаціях тощо. Реалізація зазначених вимог пов'язана, в першу чергу, з побудовою освітніх моделей і коригуванням змісту підготовки військових